

Dissertatio medica exhibens singulares observationes de plica polonica / [Stephan Mack].

Contributors

Mack, Stephan, -1758.
Stabel, G. F.
Universität Halle-Wittenberg.

Publication/Creation

Halle : J.C. Hilliger, 1724.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xxefbjfd>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

EXHIBENS
SINGULARES OBSERVATIONES

26

DE

PLICIA
POLONICA

QVAM

DEO PROPITIO
IN ACADEMIA FRIDERICIANA

EX

CONSENSV GRATIOSISSIMAE FACVLTATIS MEDICAE

PRAESIDE

DN. GEORGIO FRIDERICO
STABEL

MED. DOCT. ET PRACTICO CELEBERRIMO
PATRONO AC PRÆCEPTORE SVMMOPERE COLENDO.

Placido philiatorum examini submittet

RESPONSVVS

STEPHANVS MACKIVS

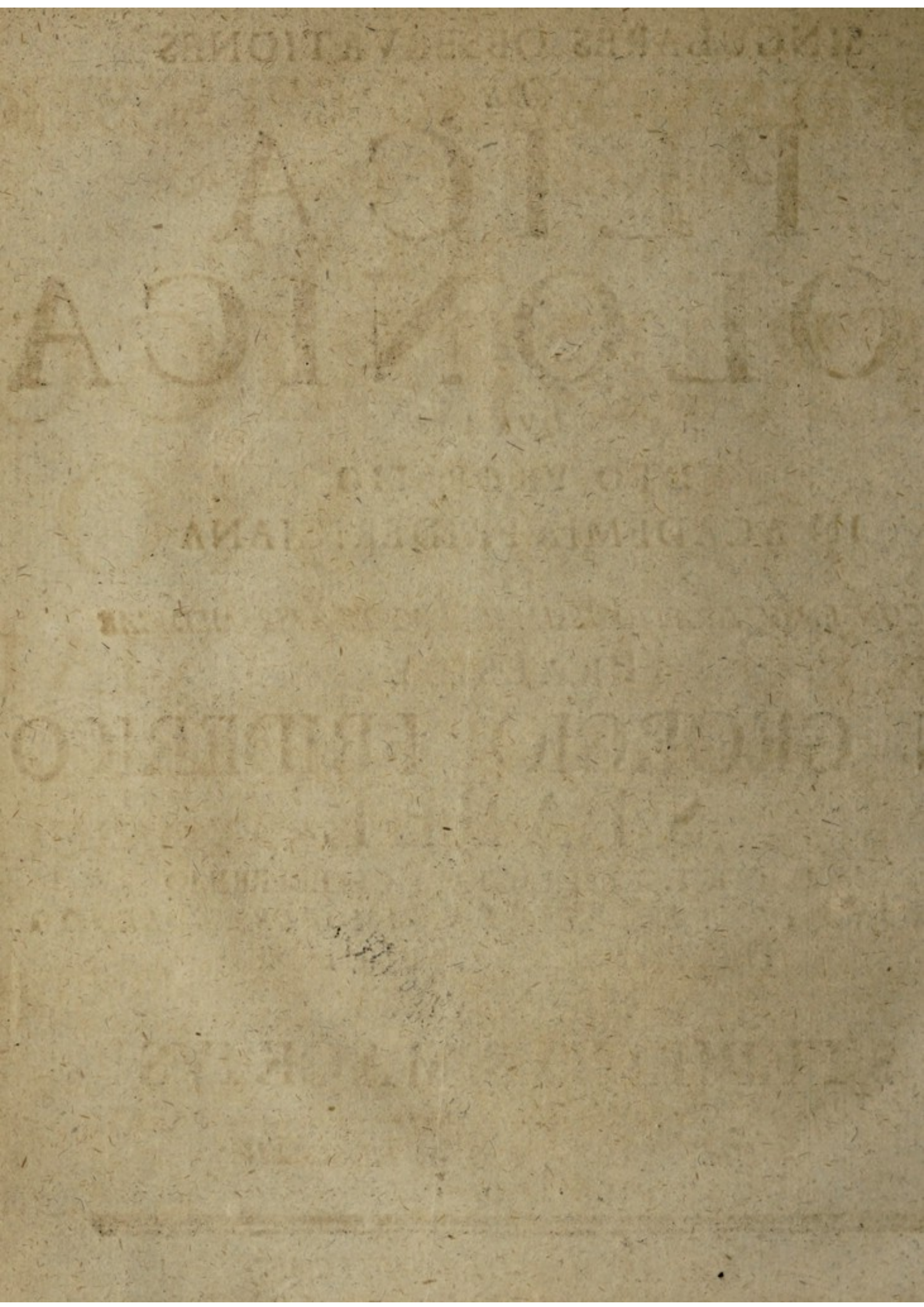
LVGDVN. GALLVS

Ad diem

Octobr. A. O. R. MDCCXXIV.

H. I. Q. C.

HALAE MAGDEBURGICAE,
Typis IOH. CHRISTIANI HILLIGERI, Acad. Typogr.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

FRIDERICO

AVGVSTO

REGIO POLONIAE

PRINCIPI

ELECTORATVSQVE SAXONICI

HAEREDI

DVCI SAXONIAE, IVLIAE, CLIVIAE, MONTIVM,
ANGARIAE AC WESTPHALIAE, LANDGRAVIO THVRINGIAE,
MARCHIONI MISNIAE ET VTRIVSQUE LVSATIAE, PRINCIPI
COMITI HENNEBERGAE, BVGGRAVIO MAGDEBVRGI,
COMITI MARCHIAE, RAVENSBERGAE, BARBY,
DYNASTAE RAVENSTEINII
ET RELIQA.

PRINCIPI AC DOMINO

SVO

CLEMENTISSIMO

CVM

HVMILLIMA SVBIECTIONE

SALVTEM

SERENISSIME PRINCEPS
DOMINE CLEMENTISSIME

Vos Summum Numen
in orbe terrarum sui Vi-
carios constituit, eos,
qualescunque fuerint,
summa post illud pietate, summaque re-
verentia colere, sanctissima lege jube-
mur.

mur. In TVI autem venerationem
SERENISSIME PRINCEPS,
vel hujus mandati immemor rapitur
quivis, cui tam felici esse contingit,
ut præter augustissimum vultum,
cellissimas animi dotes coram con-
templari liceat. **SERENISSI-**
MVM nomen **TVVM** levissimis
hisce pagellis præfigere prorsus eru-
belcerem ; nisi maxima clementia
TVA, qua in omnium litterarum,
& præcipue artis medicæ cultores,
ferris, mihi explorata esset. Ani-
mum mihi porro addit, quod cum
aditum ad **SERENITATEM TVAM**
haud

haud ita pridem clementissime mihi dares, in gratia T V A praesidium rerum mearum, fortunæque asyllum futurum esse gratiosissima voce asserebas. Accipe ergo SERENISSIME PRINCEPS clementia TIBI solita specimen studiorum meorum primum, quod in submississimi ac devotissimi animi monumentum, cumque eo me totum, offero atque consecro. Ego interim Supremo Numini ardentissimis precibus supplicare nunquam desinam, ut CELSITVDINEM TVAM, cum universa DOMO SERENISSIMA, in totius Saxoniae salutem, in statu floren-

rentissimo conseruet & quam diutis-
sime superesse velit: id quod submississi-
ma mente & devotissimo affectu vovet

SERENISSIME PRINCEPS

DOMINE CLEMENTISSIME

SERENITATIS TVAE

Dabam Halæ Calend.

Octob. MDCCXXIV.

Subiectissimus servus

STEPHANVS MACKIVS.

DISSERTATIO MEDICA
EXHIBENS
SINGVLARES OBSERVATIONES
DE
PLICA POLONICA

PROOEMIUM.

Pestilenciosissima & generi humano maxime infensa tria hæc morborum genera jure vocari possunt, quæ mediante contagio ex aliis mundi partibus in Europam sive transferuntur, sive translata fuerunt & contagio propagantur; quippe quæ nocendi vi, sive virulentia, reliquos fere omnes morbos, quibus corpora nostra affliguntur, sine dubio longe superant. Ex his primum est hoc mali genus, quod pestilentiaæ veræ nomine venit, & quod ex Oriente, maxime Ægypto, Barbaria, Syria, Græcia, Valachia & hisce vicinis locis, ubi veluti domesticum ac fere perpetuum est, consensu omnium fere Medicorum modernorum, unice per contagium in Europam

ropam transfertur, dum miasma hoc virulentum hominibus aut rebus etiam aliis, quæ propter mollitiem ac pororum copiam ad recipiendum ac retinendum illud aptæ sunt, ibidem communicatur & ad nostras oras cum hisce defertur, ubi sæpius brevi tempore venenum hoc subtilissimum penetrantissimum, non tantum ex uno subjecto in aliud, sed etiam ex uno loco in alium, ex una regione in aliam, migrat ac propagatur, atque tum nonnunquam, divina sic concedente justitia, populosissimas quoque urbes celerrime funeribus exhaurit, usque dum tandem serpendo elanguescat & affligere desinat. Alterum valetudini ac vitæ humanæ summe adversum atque molestissimum malum est Neapolitanum, quod alias lues vocatur venerea. Hocce quod fuerit advectum primum ex Indiis occidentalibus per infectum Christophori Columbi exercitum in Europam, & quidem primum in Hispaniam, postea vero in Italiam, & inde per Galliam, Germaniam cæterasque Europæ partes propagatum, nec ulli forte jam est ignotum; quam crudeliter vero venenum hoc venereum miseros homines, quorum corpora intrat, excruciet, quam pessimos atque periculosos sæpius hoc effectus sive operationes præstet, quando cum variis corporis humani succis commiscetur, quam diversimode, quam frequenter, fontes æque ac infontes, palam non tantum, sed etiam clanculum, sub specie aliorum morborum, virus hocce affligat, prudentes & attenti Medici optime norunt; ita ut clandestina generis humani pestis, jure lues hæc vocari etiam possit. Idem enim, quamvis tardius ac mora, quam quod prius malum celerrime præstat, dum continuo hoc durat, successive magis magisque propagatur, & nusquam locorum cessat. Tertium quod hisce accedit est malum illud Polonicum, quod com-

communi nomine plica nominatur Polonica. Hocce itidem prius quidem in Podoliam, postea vero in reliquam Poloniam, est nunc quoque in alias vicinas regiones, præsertim in Hungariam atque in Silesiam superiorem, aliasque etiam oras, contagio est delatum atque propagatum. Cum itaque inquinamentum hoc contagiosum diversimode corpora humana intret, variis ejusdem humoribus immisceatur, tam perniciosos atque funestos sæpius in variis præstet effectus & tam longe lateque jam virus suum diffundat, præterea palam non tantum, sed etiam clanculum, sub larva aliorum morborum vim suam exerceat, uti per plures annos ibidem locorum *Experient. Dn. Præses* sedula observatione annotavit, & denique etiam indoles ipsius & effectus inde resultantes haud accurate explorati neque satis cogniti sint; non inutilem sane nos suscepturos esse laborem confidimus, si hujus mali naturam & causas examinaverimus, methodumque ac media indicaverimus, quibus hoc ipsum non tantum cognosci, ab aliisque morbis distingui, sed etiam, qua ratione tuto ac prudenter tractari, imo feliciter extirpari possit. Quoniam itaque de re ardua generique humano maxime utili nobis agendum est, ante omnia Deum T. O. M. ardentibus invocamus precibus, ut hoc in labore mentem nostram in omnem veritatem dirigat, cujus ipse unicus fons est & auctor.

OBSERVATIO I.

PER Plicam Polonicam, quæ Polonis Koltun sive Koltek, aliis etiam Gosc,

Germanis autem *Wichtel = Zopff*, sive *Weichsel = Zopff* audit, id mali genus intelligimus, in quo, post specificum quoddam inquinamentum contagiosum, corporibus humanis diversimode communicatum, non tantum fluidæ & solidæ partes, plus vel minus, graviter læduntur aut corrumpuntur, sed etiam functiones œconomix humanæ vario modo turbantur, speciatim vero simul crines hocce conspurcati, in cirros & funiculos, diversæ figuræ ac longitudinis, conglutinantur & concresecunt.

Distinguendum itaque probe hoc malum est ab aliis complicationibus pilorum, quæ nonnunquam à causis quibusdam oriuntur externis, præsertim à neglecta pectinatione, ab immediata applicatione inviscantium &c. quippe, quas nulli alii effectus, sive perniciosi, sive etiam salutares, adeo notabiles sequuntur. Distingui etiam probe debet ab aliis morbis, quibus cum nonnunquam convenientiam aliquam ratione indolis ac symptomatum habet, v. g. à scorbuto, à cachexia, à lue venerea, à tinea

tinea capitis &c. uti postea indicabimus, quoniam ab illis non tantum ratione caussarum, sed etiam ratione invasionis, indolis, effectuum primariorum, sive symptomatum, & secundariorum, nec non ratione methodi medendi, multum distat. Præterea in eo etiam ab aliis differt malis, dum in Polonia hocce est endemium, ubi nempe plurimi non tantum eodem affliguntur, sed ubi continuo etiam per aliquot jam secula illud grassatur, reliquis vero in regionibus unum vel alterum tantum successu temporis corripuit.

OBSERVATIO II.

Malum hoc speciale chronicum, ex Indiis orientalibus per Tartaros, qui in Poloniam irruperunt, in hanc regionem circa annum *MDCCCLXXXVII.* contagio fuit translatum.

UNanimiter veteres, qui de malo hoc scripserunt, illud confirmant, quamvis de tempore diversas soveant sententias, *Vid. JOACHIM. PASTORIVS in Flora Polon. & EBERH. GOCKELIVS in Gallic. Medic. pract. &c.* Adeoque minus audiendi sunt isti, qui originem hujus mali a causis domesticis derivant & ab antiquissimis jam temporibus morbum hunc in regione ista notum fuisse statuunt, multo minus attendenda est fabula *JOH. PRÆTORII*, quæ in *nova mundi descriptione* recensetur, de

spectro plicato, quod ad Jacobum IV. Scotiæ Regem in templo accesserit &c. quippe qui plures tales pro veris memoravit historiis.

OBSERVATIO III.

Malum hocce unice nunc propagatur per inquinamentum quoddam specificum contagiosum, quod jamjam aliis corporibus communicatur, (1) dum hocce corpusculis tenellis in utero matris, hoc malo afflictæ, mediante succo nutritio quasi implantatur; (2) dum alii immediate hoc inficiuntur, quando nempe quidam proxime cubilibus, miasmate tali conspurcatis, corpus, inprimis caput, superimponit, vel quando alii in eodem lecto proximius cum plicato tali dormiunt, vel quando alii etiam caput cum pileo aut mitra tali tegunt, sub qua hospes ejusmodi suum habuit hospitium.

Multos non tantum infantes cum talibus funiculis, five plicis, ex utero prodiisse, sed quam multos etiam, dicto modo per illud inquinamentum infectos, & præter omnem aliam datam causam hoc malo correptos fuisse, *Experient. Dn. Præses* sedula & firma experientia edoctus confirmat. Præterea vero communi suffragio incolarum hujus regionis veritas sententiæ nostræ corroborari potest, quippe qui malum hoc contagio, & quidem dicta ratione propagari, omnes quidem concedunt, diversæ autem hujus inquinamenti operationis causas aut ignorant, aut fingunt.

OBSERVATIO IV.

Reliquæ causæ, quæ à variis aliis, præsertim Medicis, accusantur, ad generationem hujus mali in Europa nihil, five mediate, five immediate, contribuent, sed tantum in infectis ad diversimodam effectuum modificationem, uti postea examinabimus, faciunt.

Quicumque enim hisce in locis accurate propagationem hujus mali observabit, facile cognoscere poterit. (1) Quod malum hocce sine discrimine adoriatur homines

mines cujuscunque ætatis, sexus, ac constitutionis, morbidos non tantum, sed etiam sanos, in quibus omnes functiones naturaliter, ac legitime perficiuntur; quod tamen fieri non deberet, si dispositio quædam morbida certa, sive causæ illæ internæ, à quibus alias morbi huius origo derivari solet, ad genesin hujus mali quocunque modo facerent. (2) Quod in locis nonnunquam salubribus, quæ optima gaudent æris temperie, uti v. g. Bilicium in superiori Silesia, tam multi, imo forte plures, hoc malo corripiantur, quam in aliis insalubribus, humidis, ulidis, non procul inde distitis; adeoque vana etiam est hæc causæ, quando vitium quoddam æris accusatur. Neque miasma hoc mediante aëre ex uno subjecto in aliud, uti in peste, transfertur; tantæ enim non est subtilitatis, ut exhalationes istæ per aërem longe lateque dispergi possint, adeoque nemo etiam exempla talia proferre poterit, quibus alium, præter dictum communicandi modum, propagationis hujus inquinamenti, demonstrabit, præterea multæ sunt domus, in quibus plurimi hoc laborant malo, & reliqui non tantum illarum, sed etiam proxime adjacentium domiciliorum incolæ, per longum tempus sæpius manent, vel manserunt ab eodem immunes. (3) Quod multi heluones, qui spiritus ardentis, aut alium potum spirituosum largiter satis ingerunt, hoc malo quandoque quidem corripiantur, quandoque vero etiam multi illorum plane ab eodem liberi manent. (4) Quod loca quædam sint, in quibus incolæ solam ex flumine Vistulæ bibunt aquam, quorum tamen nullus unquam plica laboravit; multa vero etiam dentur loca, in quibus homines, ibidem degentes, hanc aquam neque guttarunt unquam, nihilominus tamen sæpius hoc malo corripiantur; adeoque

que dictæ non tantum causæ, sed etiam reliqua populorum istorum diæta, effectus tales minime præstant. (5) Quod contra omnem sanam rationem, sive animi pathemata, sive nimius somnus, sive nimix vigilix, sive nimius corporis externus motus, sive etiam incantationes, pro mediatis, aut immediatis hujus mali habeantur causis. Itaque merito concludimus, quod neque ulla dictarum causarum per se immediate, neque omnes, aut plurimæ collectim sumtæ, ad producendum hoc malignus hisce, & aliis Europæ in locis quicquam conferant, sed quod unice jam in iisdem per contagium hoc propagetur.

OBSERVATIO V.

CUjus indolis specificæ subtile hoc inquinamentum sit, vix determinari quidem ita accurate potest; ex effectibus autem quibusdam, quos in corpore humano præstat, concludere licet, quod salino-sulphuræ acris sit indolis.

OMnes enim fere illius effectus de indole hac testantur; hinc, quando cuti, quâ caput tegitur, communicatur, porrigo oritur, constrictio illius sequitur, unde larga sudoris glutinosi tum ex hac fit promanatio: ad pericranium & ad alias capitis membranas delatum, spasmodicam illarum inducit crispaturam, unde dolores capitis, irregularisque per vasa cerebri oritur humorum circula-

culatio, imo convulsiones nonnunquam accedunt, quando nimirum meninges occupat, & sic in reliquis etiam sensibilibus membranaceis partibus, uti postea examinabimus. Præterea humores seroso-lymphatici inde non tantum nimis viscidi, sed acriores etiam fiunt, cartilaginee & ossa eroduntur, friabilia & fragilia redduntur, imo quandoque consumuntur &c.

OBSERVATIO VI.

CUM itaque tam diversissimi in corpore humano hujus inquinamenti sint effectus, quos plurimi quidem admirantur, rationem vero illorum vix percipiunt, vel intelligunt; itaque ut distinctius illi proponantur & speciatim singuli examinentur summe necessarium est.

Certe Medicus, qui differentiam hanc bene cognitam non habet, neque in diagnosi, neque in prognosi, quicquam certi scire aut statuere potest; multo minus, quid hoc in malo agendum, vel omittendum, aut quibus remediis, quaque methodo medendi malo huic succurrendum sit, percipere unquam valet.

OBSER-

OBSERVATIO VII.

Differunt itaque effectus hujus inquinamenti (I) ratione modi communicationis ; alii enim observantur oriri effectus, quando immediate per contagium externum, alii, quando embryo in utero materno hoc miasma communicatur.

Sedula profecto didicimus observatione, venenum hoc ce per hæreditatem infantibus communicatum, multos sæpe per annos delituisse & sine notabili noxa cum massa sanguinea permixtum atque partibus illius gelatinosis aut oleosis involutum mansisse ; inprimis quando diætã ac vitæ regimen juxta regulas, quæ ad conservandam sanitatem in genere proficua sunt, prudenter, ac circumspecte observarunt, adeoque in aliis vix ullos adeo notabiles, in aliis, non nisi post multos annos demum, perniciosos effectus secutos fuisse novimus.

HISTORIA I.

Sic uxor Kobielaë cujusdam rustici viginti annorum, per totum vitæ tempus vix ullum morbum experta, robusta ac sana, sine manifesta quadam causa tandem dolore lancinante capitis, & artuum continuo per totum annum torquebatur, postea in faucibus ac naribus oriebantur ul-

cuscula sordida, manus vero & pedes occupabant nodi ac tubercula dura passim dispersa. Implorabat hæc prius auxilium balneatoris hujus loci, qui remediis mercurialibus tam internis, quam externis, malum hocce extirpare conabatur; sed frustra ac male: paucos enim intra dies narium non tantum ossa squamosa, sed etiam uvula, corruptione putredinosa ferme erant consumpta, reliquaque symptomata magis magisque augmentabantur, eaque propter meum postea implorabat auxilium. Examinaui tum reliquas circumstantias, inquinamenti venerei suscepti nulla aderat suspicio, ex matre plicata fuerat nata, singulis fere noctibus ex capite sudor manabat viscidus, phantasia quodammodo corrupta, & appetitus depravatus erat, unguis apparebant scabri &c. ideoque sequentem adhibui methodum medendi. Primo ordinavi hoc decoctum incidens & laxans singulis diebus ad unciam cum dimidia sumendum v. g. Recipe ras. lign. gvajac. unc. duas, rad. sarsapar. unc. sem, hermodact. drach. ℥ i. liquor. nitri fixi unciam ℥ i; spirit. vini rectific. uncias duas, infusa per noctem leni exponantur digestioni, postea adde fol. senn. uncias duas. Vini gener. Mens. ij Coqu. leni calore, atque tandem colentur. Huic junxi magnesiã albã singulis diebus vesperi ad scrupulum unum pro dosi sumendam, postea adhibuimus præter decoctum aquosum ex ras. lign. sassafr. rad. sarsap. & lapath acut. compositum, eiusmodi pulveres: Recipe sulph. antim. fix. (quod nostra methodo cum aqua simpl. destill. præcipitatur) gr. ij, reguli antimonii medic. gr. vj, cinnab. gr. viij. m. f. Pulv. pro dosi de hisce alternis diebus vesperi dosin unam cum regimine diapnoico sumebat. Externe vero utebamur hoc decocto v. g. Recipe herbæ lycopod. M. V. coq. in mens. iij aquæ comm. cole-

tur,

tur, cum quo calide bis vel ter per diem caput foveri iuffimus, partim etiam aquam viridem Hartm. quam Chirurgus ad consolidanda ulcuscula, adhibebat. Quo facto, brevi non tantum plica sese explicavit, atque in latam magnam longitudinem crevit, sed ulcuscula etiam consolidata & nodi, tuberculaque disparuerunt, ac reliqua tandem symptomata plenarie cessarunt, per pluresque annos jam bona gaudet valetudine.

Contra vero diversi ut plurimum non ita diu post resultant effectus, quando inquinamentum hocce alio modo corpori communicatur, uti postea videbimus.

OBSERVATIO VIII.

Differunt (2) effectus hujus inquinamenti ratione diversitatis succorum corporis humani, quibuscum commiscetur.

Primo enim virulentiam suam ut plurimum illud manifestat, quando cum seroso lymphaticis humoribus commiscetur; unde tum illi non tantum magis magisque inviscantur aut glutinosi etiam fiunt, tardiusque ac difficulter per glandulas ac ductus alios, præsertim angustiores, transferuntur, atque facile postea in hisce subsistunt, unde sudores glutinosi manifesti, juncturarum molestiæ, varii nodi, multa tubercula in externo habitu corporis conspicua imprimis derivanda, sed acrimoniam etiam illi inde concipiunt, quæ quidem ratione gradus longe major tum

esse solet, quando in capite secretum jam hoc miasma, post turbatam hanc secretionem, iterum ad interiora reurgit, unde capitis dolores lancinantes, artuum cruciatus insignes, pleuritides, hæmoptyses, dysenteria, unquam scabrities, ossium fragilitas maxime deducenda.

HISTORIA II.

Sic notabilis fuit casus, quem *Dn. Preses* observavit in vico quodam Polono, qui vocatur Biala, Pharmacopœus nempe hujus loci sanus ac sobrie vivens praxin medicam passim in Polonia exercens, in cubiculis plicatorum incaute dormiens, hoc inquinamento inficiebatur, plicaque tum statim in capite sese explicavit, præterea vero nulla adeo manifesta inde percepit incommoda propter deformitatem autem plicam istam statim abscindebat, varia simul purgantia aliaque pro sanguine mundificando adhibuit medicamenta. Sed non ita multo post doloribus capitis, & artuum molestabatur gravissimis, in manibus pedibus nodi ac tubercula, in reliqua vero corporis externa superficie ulcuscula oriebantur satis molesta, deficiebat nutritio, vires consumebantur, tandem ossa etiam ardebantur, ac fragilia evadebant. Hinc, cum aliquando ex lecto surgeret, ossa tibiæ ac fibulæ per transversum frangebantur, ita ut una harum extremitas supra alteram emineret, & alio tempore, dum cum manibus operam quandam levem suscipere tentabat, os scapulæ magno cum strepitu, ac si maximavi esset suffractum, dissiliebat. Varia quidem adhibuit auxilia medica æque ac chirurgica, sed omnia frustra, usque dum mors calamitati huic finem fecit.

Deinde effectus iterum alios inquinamentum hoc præstat, quando humoribus salivalibus subtilibus unitur, fermentescen-

temque tum assumit simul indolem, unde faucium non tantum musculosam ac glandulosam partem, sed ossa etiam squamosa brevi tempore erodit successiveque consumit, vid. Hist. 2. recensita. Tandem sanguini communicatum, diu quidem sine notabili quodam damno, cum gelatinosa illius parte commixtum per corporis compagem vasculosam transfertur, vid. Hist. I. nonnunquam vero & succus iste corruptionem aliquam inde nanciscitur, unde nutritionis actus læditur, corpus decrescit, unques decidunt nonnunquam etiam succus iste inde nimiam contrahit spissitudinem aut visciditatem, unde stagnationes aut stases illius variis in partibus oriuntur, vel dum lentius tum per minora vascula transfertur, irregularis illius fit circularis motus, unde tum dolores capitis, apoplexiæ, aurium tinnitus, cæcitas &c. sæpius sequuntur.

OBSERVATIO IX.

Differunt (3) effectus hujus inquinamenti ratione diversitatis partium humani corporis, quas adoritur.

DE effectibus, quos præstat in cute externâ quæ superficiem capitis tegit, nec non ipsis in crinibus, postea agemus, inptælentiarum tantum de illis inprimis effectibus agendum erit, qui oriuntur, quando sive post conceptum contagium, sive post Secreti illius retrocessionem, hoc ad interiora corporis devolvitur: Quamvis enim lege circulationis per omnes partes indiscriminatim illud circumferatur

tur cum humoribus, modo tamen hanc, modo illam, præ altera citius ac magis agreditur, uude diversissimi tum resultant effectus. Pro illustranda ratione diversorum illorum effectuum, quare nempe hoc fiat, non incongrue sane hic citamus BAGLIVIVM nostrum, qui eleganti sane observatione in suo *de praxi Med. lib. I. p. 97.* docuit, qua ratione venereum inquinamentum, propter certam quandam dispositionem, hanc vel aliam partem magis affligat. Sic observamus etiam, quod nostrum inquinamentum ad periostrum, quod cranium circumdat, delatum, spasmodicam inferat illius constrictionem, unde dolores in hac parte oriuntur gravissimi. Meninges irritando, causa fit convulsionum, quæ sæpius, imprimis post retrocessionem secreti jam hujus inquinamenti, oriuntur, nonnunquam & stasis sanguinis in hac parte crispaturam hanc sequitur, unde Phrenitidem tum oriri observamus,

HISTORIA III.

Sic Bilicii Fœmina XXXVI. anuorum sanguinea, quæ per plures jam annos plicam in capite gestaverat, ex persuasione vero aliorum illam absciderat, prius quidem crudelissimis torquebatur capitis doloribus, tandem vero affligebatur periculosa phrenitide, cum febre acuta ac summa mentis ab alienatione, ita ut deliria, cum furibunda audacia stipata, per aliquot dies sine intermissione fere continuarent, cum reliquis symptomatibus. Administrabantur venæ sectio prius quidem in brachio, postea vero etiam sub lingua, ubi tum furor aliquantum quidem mitigabatur, non tamen penitus cum reliquis symptomatibus prius cessabat, usque dum plica successive in capite sese explicaverat, quo facta perfectam iterum sanitatem recuperavit.

Mem-

Membranas hæcæ pariter ac reliquas capitis irritando, spasmodicamque crispaturam illis inducendo, causa fit irregularis sanguinis per vasa cerebri motus, unde sæpius furorem maniacum tum oriri observamus.

HISTORIA IV.

Sic itidem Bilicii Fœmina quædam quinquaginta annorum, plethorica, fortissimo corripiebatur furore maniaco, cum summa agrypnia; cui accedebant insolentes convulsivi motus, inconsueta murmura, ac borborygmi in ventre, jungebantur blasphemationes, præter naturale robur, aliaque stupenda symptomata, adeo ut omnes, qui triste hoc spectaculum cernebant, firmiter crederent, eam a Diabolo esse obsessam, eoque in statu fere per totum annum sine intermissione permanebat. Varia quidem adhibita fuerunt remedia antimaniaca, sed frustra; tandem vero utebantur decocto lycopodii, quocum frequenter caput ægrotae lavabant amici, ubi intra octiduum plica in capite crescere incipiebat, remittebat tum vis furoris, reliquorumque symptomatum, atque successive penitus hæc cessabant, liberaque ab aliis etiam morbis multos per annos permanebat. Alia vice autem, cum plicam imprudenter abscidisset, in capite & spina dorsi acutissimos patiebatur dolores, phantasiaque valde erat depravata, statim vero cum plica sese explicasset, modo dicta etiam mala defuerunt.

HISTORIA V.

Pariter ibidem fœmina quadraginta annorum, magnam spissorum humorum in corpore copiam fovens, prius quidem in melancholiam incidebat gravem, quæ vero postea mutabatur in maniacum furorem, data fuerunt huic,

instituta largæ venæ sectione, varia antimaniaca, & uterina; furor vero cum reliquis Symptomatibus increvit. Postea suspicio etiam oriebatur de suscepto inquinamenti plicosi contagio, unde antea nominatum decoctum calidum capiti frequenter applicabatur externe, quo factò, non ita diu post plica totum occupabat caput, & furor iste cum reliquis Symptomatibus penitus tandem cessavit, & bona posthac usa est valetudine.

Nonnunquam ad membranas, & vasa cerebri, quando hoc defertur inquinamentum, sanguis in partibus illis nimirum crispatis stagnat, & quandoque etiam extravasatur, vel seri ab illo fit secessio, unde multoties, sive affectuum soporosorum, sive paralyfis, sive inopinatæ subitaneæ mortis fit causa

HISTORIA VI.

Quemadmodum ex *Observ.* MOCCI SENNERTVS notabile recenset exemplum, quod nempe vetula quædam post abscissionem plicæ, & post materiæ huius malignæ ad interiora capitis retrocessionem, tridui decursu supremum clausit diem. Sic ex irregulari humorum per vasa capitis transitu, qui quandoque oritur, quando inquinamentum hoc ad illas partes penetrat, derivari etiam potest turbatio operationum animæ, unde sæpe in illis imbecillitatem iudicii, vel phantasie etiam depravationem, quæ per appetitum quendam depravatum maxime sese manifestat, dum anxie res quasdam absurdas, aut nocivas, appetunt, observare licet.

Præterea in auribus molestissimum sæpe hoc excitat tinnitum; oculis vero lippitudinem, quandoque etiam cæcitatem, inducit, quando hoc sanguini, aut lymphæ, im-

mixtum

mixtum ad tunicas, & ad humores illorum, pervolvitur.

HISTORIA VII.

Sic Pannifex quidam Bilicensis, Vir triginta fere annorum, laxioris habitus corporis, & multos serenos humores in corpore fovens, per duos annos patiebatur graves dolores capitis nullis remediis cedentes, molesta simul affligebatur oculorum lippitudine, oculorum humores apparebant turbidi, & jamjam objecta externa tanquam per nigrum pannum cernebat, difficulterque distinguebat, nostrum tum implorabat auxilium, adhibitis auxiliis, tam internis, quam externis hoc in casu alias summe proficuis, malum augmentabatur. Confirmatus itaque per multiplicem experientiam, effectus tales ab inquinamento plicoso alias etiam originem traxisse, superius dictum decoctum capiti, externe applicandum, ægro commendabam, quo factum, ut plica non tantum intra paucos dies formari inceperit, sed magnam etiam in molem successively excreverit, ex quo statim dolores capitis cessarunt, oculorum vero vitium pristino in statu permansit. Postea circumforaneus quidam cataplasma, quod ex floribus sambuci, mica panis, & cerevisia, componebatur, fronti calide frequenter applicare jubebat, quod largum satis sudorem circa regionem oculorum ipsi elicuit, quo factum est, ut, nostris simul internis adhibitis discutientibus, ac roborantibus, oculorum vitium notabiliter imminuebatur.

Hi potissimum sunt effectus, qui variis in capitis oriuntur partibus, graves autem, ac periculosi sæpius sequuntur, ubi venenum hocce regionem pectoris occupat: Primo enim fibras membranaceas sive pleuræ, sive pulmo-

nes cingentes, crispando, stasin sanguinis hisce in partibus causatur periculofam.

HISTOR. VIII.

ITa Fœmina viginti quatuor annorum, ex matre plicata nata, sine aliis manifestis causis, gravi affligebatur dolore pleuritico in latere dextro; vocabatur in auxilium *experient. D. D. PISCARECK*, qui venæ sectionem in brachio suadebat sinistro, remittebat dolor in dextro, & sinistrum vero iterum occupabat latus. Secari ita jussit venam in sinistro brachio, simulque adhibuit interne varia discutientia, sed translata tum fuit materia ad interiora pulmonum, in quibus suppuratio nullo modo præcaveri potuit, ita ut per biennium materiam purulentam, quandoque sanguine tinctam, ex aspera arteria mediante tussi molesta, ejiceret, corpusque antea succulentum tabe fere consumebatur. Adhibita hoc in tempore fuerunt varia decocta, ac juscula aliaque antiphthysica, quæ dictus modo *Vir excellent.* commendaverat, sed sine singulari fructu, qui tamen tandem fuit egregius, postquam inopinato varii cirri in capite apparebant, ac crescebant, plenarie vero a malo isto desperato successive liberabatur. Post duodecim circiter annos, propter junctam molestissimam phthiriasin hæc plicam abscidit, ubi brevi post tumor, ac dolor molestissimus oriebatur in dextro hypochondrio cum febre hectica, ac corporis consumptione; ideoque nostrum sed sero implorabat auxilium, sequenti enim die diarrhœa accedebat colliquativa, sequebantur purulentæ alvi dejectiones, frequentia sub situ corporis erecto animi deliquia, tandemque mors.

Deinde acrimonia sua quandoque vascula subtilissima pulmonum erodit, unde sanguinis oritur extra vasatio hocce in viscere.

HISTORIA IX.

Sic Chirurgus quidam nomine celebris, vir triginta circiter annorum, strictioris habitus corporis, magnamque intra vasa sanguinis copiam possidens, plicoso in Polonia inficiebatur inquinamento, oriebantur capitis dolores & sudores in illo glutinosi, paulo post, accedente refrigeratione quadam corporis, tempore nocturno corripiebatur horrore, atque angustia præcordiorum, mox sanguinem sincerum, floridum in magna satis copia cum tussi per os ejecit, vires dein prosternebantur, capitis iterum affligebat dolor, & corpus valde consumebatur. Adhibita fuerunt prius quidem varia derivantia, & resolventia, postea vero abstergentia, & nutrientia analeptica, sed sine notabili quodam bono effectu, deinde externe simul utebatur linimento ex lycopodio parato, quod frequenter calide capiti applicavit, tum dolores capitis remittebant, plica in capite apparebat, & ingens hujus molis brevi totum caput circumdabat, tandemque æger sanitatem, ac vires iterum recuperavit, per multosque annos vitam vixit sanam, quamvis propter depravatum appetitum, qui continuo postea permanebat, sat largiter vinum, hujusque spiritum quotidie biberet.

Quando in abdomen materia hæc virulenta penetrat, vel retrocedit, gravissimos etiam, imo quandoque periculosissimos ibidem præstat effectus. Ita in hepate eandem inflammationis ejusdem, ac exulcerationis subsequæ causam fuisse *Hist. VIII.* recensita confirmat,

si vero sensibiles intestinorum tunicas adurit, spasmodorum, dolorumque gravissimorum, fit genitrix, imo etiam membranas illas arrodit.

HISTORIA X.

Sic Puella quædam in confiniis Poloniae, octo circiter annorum, magnam mucosorum varii coloris, tandemque sanguine tinctorum excrementorum, copiam cum ingenti intestinorum dolore, atque molestissima depressione per frequentes alvi dijectiones excrevit, quæ excretio præter naturalis per sex septimanas durabat, quo tempore ex consilio nostro temperantia, atque pilulas balsamicas in dysenteria ab aliis causis orta, alias summe proficuas, adhibebat, iisque usurpatis aliqualis spasmodorum, ac dolorum observabatur remissio, non multo post tamen iisdem iterum affligebatur. Postquam itaque tenellum corpus, ac vires ferme essent consumptæ, mater illius unguentum ex lycopodio paratum, nec non vinum calidum, capiti applicabat, & præter omnem spem plica veniebat in apricum, continuavimus hinc cum dictis medicamentis, tandemque analeptica, ac nutrientia in auxilium vocavimus, sic vis hujus morbi, antea insuperabilis, imminuebatur, & ægra tandem optime convaluit.

Præterea ad artus varios, quando materia hæc pervenit, rosione sua imprimis ligamenta tendinosa affligit, unde juncturarum variarum, præsertim manuum, ac pedum, oriuntur cruciatus insignes, nonnunquam, & hisce in partibus tendines musculorum nimium relaxantur, unde sive semiluxationes, sive luxationes varix, tum oriuntur.

HISTORIA XI.

Sic Vir quidam nobilis Polonus triginta annorum robustus & sanus plicam per dies vitæ gestaverat, postquam autem eandem ex persuasione aliorum extirpasset, prius quidem capitis, postea vero arthriticis doloribus, modo vagis, modo fixis, affligebatur crudelissimis, qui per aliquot annos tantum non continuo duraverant. Nostro itaque implorato auxilio; quoniam causa horum pathematum erat manifesta, sæpius laudatum decoctum lycopodii capiti applicandum externe ordinavimus, interne vero decoctum dilutum aquosum ex radice sarsaparille, lappathi acuti & rasura ligni sassafras compositum loco potus ordinarii adhibere iussimus, quod & ipse diligenter adhibuit; post tres septimanas ad nos iterum redibat, & cirrum in capite productum satis magnum nobis prius monstravit, postea vero dolores molestissimos penitus etiam cessasse læto ac grato animo simul nuntiavit. Nonnunquam in collo scrophulæ oriuntur, & strumæ, quando visceri humores in tubulis glandularum istarum constrictis stagnant. Ad substantiam ossium quando hæc materia cum humoribus penetrat, tubercula dura, exostoses dicta, in illis oriuntur, tumque illa partim fragilia reddit, partim exedit atque consumit, quod sæpius lugubria testantur exempla, vid. *Hist. I. & II.* allegata. Nonnunquam etiam dorso vertebrae afficiendo, gibbositas fit causa, quod pariter quam multi hisce in locis lugubri testantur exemplo. Tandem unques quando materia hæc obsidet, illi modo lividi, modo incurvi & scabri fiunt, modo decidunt, dum laudabile conveniens nutrimentum illis detrahitur, & ipsi a materia hac acri consumuntur.

OBSERVATIO X.

Differunt (4) effectus hujus inquinamenti ratione specialis constitutionis corporis,

Non tantum dispositio hujus, vel illius partis, dum una illarum præ altera majori laborat atonia, sive flacciditate, aut nimium est constricta, multum contribuit, ut inquinamentum hocce magis, aut citius hanc, vel illam partem, occupare possit, tum sive diutius in illa hæret, sive difficilius cum humoribus aliis, quibus est commixtum, eandem pertransit, sed nullum etiam est dubium, quin ratione mixtionis etiam corpora talia gravius, atque periculosius hoc affligat, quæ impuris jam antea scatent succis, unde scorbuticos & cacochymicos gravissime sæpius hac lue affligi observamus, acrimonia quædam aut dyscrasia alia jam in humoribus præsens est. Nec dubitandum est, quin corpora etiam plethorica citius ac majus periculum inde reportent, quippe in quibus lentior humorum fit progressus, adeoque maxime tum illi, ad stases, ad stagnationes humorum, & inde oriundos malos effectus, nec non ad ruptiones vasorum, sive ad hæmorrhagias, maxime sunt proclivia, quæ facile tum in iisdem oriuntur,

OBSERVATIO XI.

Differunt (5) effectus isti ratione causarum externarum accedentium,

Sic (1) aërem frigidum materiæ hujus peccantis secretionem, quæ in plurimis salutariter in externa capitis superficie contingit, valde nonnunquam retardare observamus, dum poros, ac meatus cutis constringit, unde retrocedens, & membranas capitis irritans, hæc materia dolores illius & irregularem humorum per vasa capitis motum, indeque oriundam phantasiæ depravationem, aliosque perversos parit effectus. Et sicuti fetus calidus multum ad productionem cirrorum istorum contribuit, ita nimium frigus, hisce partibus libere admissum, impedit etiam illorum generationem. Sic (2) vitæ genus varium vario etiam modo effectus hujus, inquinamenti in corpore latitantis, vel ad interiora retrocedentis, diversimode modificat, & vim ejus adauget, inprimis autem effectus tum ac periculum maxime augentur, quando transpiratio insensibilis turbatur, aut impeditur, dum homines tales tempore verno, autumnali, hyemali, aut nocturno etiam æstivo frigido, corpus frigori libere exponunt, unde majorem acrimoniæ gradum humores hoc inquinamento corruptos tum acquirere observamus. Sic (3) nimia copia esculentorum, nec non potulentorum nutrientium, dum humores nimium inde augentur, remote etiam ad mali hujus exacerbationem faciunt. Ita (4) ex abusu spirituum ardentium, acidorum, ciborum crudorum, induratorum &c. actum digestionis, chylicationis, & sanguificationis varie lædentium, succi omnes corporis dyscrasiam concipiunt, ad oque effectus pessimi inde & oriuntur & augentur hisce in corporibus, in quibus materia hæc maligna residet; citius enim, ac gravius tum in illis fluida non tantum, sed & solida corrumpuntur, unde nonnulli per causas tales quandoque, non quidem malum hoc aut hujus causam, sed exitus funesti

causam contrahunt, quamvis illis quidem, in quibus secretio materiæ per plicam in capite formatam legitime procedit, minus vel non adeo graviter quidem, hæc noceant. Sic (5) virulentia inquinamenti plicosi in corpore latitantis maxime exacerbatur, quando alia postmodum miasmata contagiosa in illud adhuc superinferuntur.

HISTORIA XII.

CUM ante decem annos Bilicii petechiales febres epidemice affligerent, miasma hoc contagiosum adoriebatur Medicinæ practicum quendam, qui breviter, ante invasionem hujus febris, plicam absciderat. Hic crudelissimis torquebatur capitis doloribus sine ulla remissione, quibus jungebatur delirium phreniticum; tertio die accedebat coma cum stertore; & tumor capitis, circa vesperam sparsim in collo; & pectore quædam apparebant petechiæ, & hac in nocte exspiravit; capitis tumore post mortem mirum in modum adaucto, adeo ut triplo fere majus appareret. Pariter etiam inquinamentum venereum, quando subjecta talia corripit, quæ in interioribus corporis materiam plicofam latentem fovent, citius ac longe gravius virulentiam suam exercet, & valde difficulter, imo difficillime nunquam extirpatur, id quod satis notum est omnibus medicis praxin ibidem locorum exercentibus.

OBSERVATIO XII.

Differunt (VI.) effectus ratione temporis,

IN aliis quidem subitanei periculosi, aut molesti ab hoc inquinamento oriri solent effectus; in aliis autem successive magis magisque virulentiam suam hoc exercet; non statim enim durissimas corporis partes adoritur, sed prius quidem humores, tum partes solidas molles, denique cartilaginee, & ossa corrumpit, & sic malum evadit chronicum, quo per plures annos, nisi legitimis tollatur auxiliis, homines quandoque affliguntur, & malignitatis gradus successu hoc temporis exacerbantur, effectusque perniciosiores sequuntur. Vid. *Hist. I. & II. allegata.*

OBSERVATIO XIII.

Differunt (VII.) effectus ratione salubritatis, & insalubritatis.

HActenus examinavimus effectus perniciosos, quos diversimode inquinamentum hoc specificum in oeconomia humana præstare solet. Præterea vero singularem, atque accuratam considerationem imprimis meretur effectus quidam primarius, ac principalis, qui in plurimis post conceptum hoc inquinamentum oritur, & maxime salutaris est. Effectus autem iste est novum ac extraordinarium, hoc secretorio-excretorium Organon, quod primario in capillitio, deinde etiam nonnunquam in aliis corporis partibus pilosis oritur, vel formatur, & proprie plica vocatur. Quando enim inquinamentum hoc cuti, quæ cranium investit, sive ab extra per contagium immediatum communicatur, sive ad eandem, nec non ad cavos crinium bulbos per minima vascula, quæ cutim transeunt, pervenit, levis quædam constrictio in hac membrana, maxime in corpore illo, quod

a MALPIGHIO reticulare vocatur, & ex nervulorum extremitatibus est conflatum, oritur, quem deinde immediate major vel minor humorum serosorum, æque ac lymphaticorum affluxus ad has partes sequitur, qui stagnantes ibidem humores prius quidem per poros hujus cutis transeunt, & tum externe, prouti magis, vel minus ab ambiente aëre externo coagulantur, sive glutinosos sudores in superficie capillitii conspicuos, sive furfures etiam partem illam obsidentes constituunt. Postea vero, quando successive ab affluentibus copiosis istis humoribus pori non tantum cutis illius, sed bulbi etiam crinium, nimis ampliantur, & latera illorum nimium distenduntur, pili non solum in majorem excresecunt longitudinem, sed ruptis plurimorum illorum bulbis, largior quoque liquorum istorum fit effluxus, unde crines tum in tricas, cirros, & funiculos inexplicabiles variæ figuræ, ac magnitudinis conglutinantur, complicantur & concresecunt. Per meatus itaque cutis illius non tantum, sed ex disruptis etiam pilorum bulbis, humores isti continuo partim promanant, partim sub vaporis madidi forma exhalant, ibidemque plurimi sine dubio iterum colliguntur, ac cocunt, tandemque inter, atque per interstitia illa, aut cavitates, quæ intra concretos illos crines remanent, opeque microscopiorum satis evidenter observari, ac discerni possunt, perfluunt, atque in extremitate illarum modo sensibiliter satis, modo insensibiliter, excernuntur. Cum hisce autem simul, mediante hoc actu secretorio-excretorio, inquinamentum hoc specificum, a reliqua massa humorum optime secernitur.

OBSERVATIO XIV.

ITaque secretio & excretio illa in omnibus individuis, in genere, qui cum hoc inquinamento fuerunt infecti, est salutaris.

HOc sequentia imprimis demonstrant argumenta: (1) certa & constans docet experientia, & testimonio etiam aliorum medicorum confirmari potest, quod homines tales, qui plicas per multos annos, imo quandoque per totum vitæ tempus, in capite portarunt, & actum hunc secretorium nullo modo turbarunt, ab omnibus fere hisce noxiis præternaturalibus effectibus, quos alias inquinamentum hocce in corpore humano præstare solet, manent liberi, id quod vel centum exemplis, aut pluribus probari facile posset. (2) Per eandem edocemur, quod iidem non tantum a talibus effectibus, de quibus modo diximus, sed etiam ab aliis morbis, si non semper, tamen ut plurimum, immunes vivant, qui alias originem trahunt sive a nimia copia humorum seroso-mucosorum, sive a dyscrasia illorum salino-sulphurea, sive quæ transpirationem insensibilem neglectam, aut imminutam sequuntur. (3) Eadem luculenter satis confirmat, & ex supra recensitis historiis evidenter etiam constat, quod in gravissimos, ac periculosissimos morbos homines tales, & quidem certo ac semper, quamvis in diversos, incidant, qui secretionem & excretionem hanc plenarie cohibent, dum plicas tales radicatus, ac penitus sive abscindendo, sive abradendo extirpant.

pant. (4) Accurata etiam observatio docet, quod sæpius, quando negotium hoc secretorio-excretorium aliquatenus tantum turbatur, dum nempe sive ab aëre ambiente nimis frigido, sive post imprudenter applicata varia linimenta adstringentia, aut refrigerantia, pori cutis nimium constringuntur, sive post adhibita unguenta inviscantia obliniuntur ac obstruuntur, pro diverso læsionis hujus gradu in illis subjectis modo majora, modo minora, statim oriuntur incommoda v. g. dolores capitis, variique in illo spastici effectus. (5) Eadem experientia testatur, quod effectus varii perniciosi, qui ab inquinamento hoc in corpore præsentente jam orti fuerunt, imo quandoque diu hominem jam afflixerunt, sine adhibito alio auxilio medico, sine subsequente etiam alia quadam notabili critica evacuatione, sæpius plenarie, & quidem quandoque intra breve tempus, remittant, ac cedant, quando plica legitime sese explicat, & actus secretorius iste continuat. (6) Nec non tandem, quod varii effectus perniciosi ac periculosi, qui ab inquinamento isto jam fuerunt orti, citius non corrigi legitime, multo minus morbi varii chronici inde originem trahentes, plenarie ac radicitus extirpari, sive per alia hunc in finem adhibita medicamenta curari perfecte possint, antequam secretio & excretio illa materiæ hujus peccantis hac via debite iterum perficiatur, id quod inexperti medici & incauti sæpius maximo cum damno experiuntur.

OBSERVATIO XV.

Actus itaque hic secretorio-excretorius, quamvis sit extraordinarius, nullo

nullo tamen modo in subjectis specifico hoc inquinamento infectis turbandus, multo minus imprudenter supprimendus est.

EX ante dictis quivis facile intelliget (1) Quod Secretio, & excretio illa summe sit salutaris, & quidem omnibus, qui hoc inquinamento quocunque modo fuerunt infecti (2) Quod omni tempore eadem sit utilis, ac necessaria, & (3) quod gravissima mala & periculosissimi effectus in œconomia humana oriantur, quando actus hic diversimode sive turbatur, sive cohibetur. Vt vero hæc, quæ de salubritate hac, hæctenus dicta sunt, eo melius intelligantur, & quo eo evidentius etiam innotescat, quod & quare actus hic minus turbandus, aut supprimendus sit, quæstiones aliquot merito adhuc examinari debent.

Primo itaque quæritur? cur & quomodo Secretio & excretio illa sit salutaris? Respondemus itaque, quod eadem ideo imprimis sit salutaris (1) Quoniam indoles hujus inquinamenti plicosi omnibus corporis partibus maxime est infensa, dum simulac ad pericranium tantum, multo magis dum ad interiora capitis, aut ad alias etiam hujus partes defertur, in singulis hoc, modo citius, modo tardius, virulentiam suam exercet. (2) Quoniam reliqua corporis œconomia a perniciosis effectibus, qui ab ista materia alias oriri solent præcavetur, dum nempe eadem statim eodem in loco, nempe in cute, quâ cranium investitur, ubi principaliter primario per immediatum contagium hominibus communicatur, non tantum ab affluentibus

bus humoribus seroso-lymphaticis excipitur, atque cum illis commiscetur, sed mediantibus etiam illis immediate statim hac via secernitur, atque excernitur. (3) Quoniam per alia ordinaria secretorio-excretoria organa, nempe neque per alvum, neque per renes, neque etiam per transpirationem, insensibiliter eliminari potest. Et licet mentis acie specialem mechanismum hujus organi extraordinarii percipere nemo possit; negari tamen hic non potest. Si enim organon secretorium aut excretorium respondere debet materiae secernendae, (quem in finem diversa etiam talia in corpore sunt constructa) ideo, dum per ordinaria alia minus tuto neque convenienter, multo minus perfecte, haec materia secerni atque excerni potest, uti superius jam demonstravimus, mechanismus hujus organi necessario debet esse specialis, dum commode, sine omni noxa, optimo cum successu, ac fructu per hoc ipsum haec materia, & secernitur, & excernitur. Secundo quaeritur: quare in aliis hominibus haec non contingant? Respondemus; quod hoc fieri non possit: nam causa, quae effectum hunc in corpore producit, non est generalis, sed specialis, nempe speciale hoc inquinamentum plicosum, ad alias vero causas morbificas generales secernendas, & excernendas ordinario constructa sunt organa, non itaque opus est, ut alii hoc deformi organo sint instructi. Tertio in quaestionem venit: numne aliquod periculum, vel perniciosus effectus ex hoc actu metuendus sit? Respondemus: nullum unquam, modo non turbetur, aut supprimatur, nimia enim excretio nunquam sequitur, nec humorum seroso-lymphaticorum nimia profusio inde metui potest, uti nonnunquam praeternaturaliter, sive per renes, sive per sudores hoc contingere alias solet. Quarto quaeritur de tempore; quam diu nempe hic

pe hic actus continuet? Respondemus : continuo & quidem ordinario per totam vitam, quando organon hoc quocumque modo non destruitur. Est enim inquinamentum hoc instar fermenti, quod successive, sicuti priores, ita & denuo accedentes humores, in similem motum abripit, dum illis commiscetur, ideoque quamvis priores quidem fecerantur & excernantur, relictī tamen in hac parte ejusdem manent indolis, & eandem nocendi vim, quando ad interiora corporis regurgitant, servant. Adeoque ex dictis nunc patet, quod salutaris hic actus nullo modo, & nunquam etiam sive turbandus, sive supprimendus sit.

OBSERVATIO XVI.

Actus hic secretorio-excretorius potius tuendus, atque nonnunquam etiam in subjectis hoc inquinamento infectis, quando deficit, promovendus est.

Nonnunquam inquinamentum hoc plicosum per multos annos in corpore delitescit, tandemque modo minores, modo majores, ac periculosiores, pro diversitate ante dictarum circumstantiarum, in corpore præstat effectus, ubi quidem, præter nocivos istos, aliquando salutaris etiam iste, nempe secretio & excretio illa, salutariter simul oritur; aliquando vero perniciosi effectus successive & augentur & periculosiores fiunt, sine subsequente hoc salutari effectū. Nonnunquam immediate, quando contagio hoc miasma hominibus communicatur, repente per nimis amplos at-

que apertos poros, ac tabulos statim interiora capitis, & corporis intrat, & hoc penetrat, vimque nocivam luculenter manifestat, plicaque nulla ibidem oritur. Nonnunquam etiam imprudenter homines propter deformitatem, aut alia de causa, plicas istas sive abscindunt, sive cultrô abradunt, tumque tubuli ac meatus in cute aperti concidunt, ab aëreque ambiente constringuntur, vel à coagulatis istis humoribus simul etiam obstruuntur, & materiæ hujus secretio, atque excretio, tum plenarie supprimitur, partimque ibidem subsistit, partim vero ad interiora corporis cum reliquis humoribus devolvitur, sive regurgitat, unde pessimi ac periculosissimi, & quidem breve post temporis spatium in corpore oriuntur effectus. Ratio est evidens, omnis enim materia peccans secreta, vel in partibus quibusdam stagnans, majorem mora concipit acrimoniam, aut virulentiam, & retrocedens ad interiora, periculosissima sæpius excitat symptomata, uti hoc in variolis, morbillis, scabie, tinea capitis &c. quotidie evenire observamus. Hisce itaque in casibus, ut œconomia humana à perniciosis effectibus sive præservetur, sive liberetur, ante omnia eo potissimum allaborandum est, ut actus hic secretorio-excretorius restituatur, sive, ut productio plicæ promoveatur, quod fieri potest *experient. D. Præsidis* methodo simplicissima quidem, sed certa & optima. Paratur nempe ex herba lycopodii cum aqua simplici decoctum saturatum, quocum lintea imbuuntur, quæ aliquoties de die capillitio calide applicantur; fotu enim calido hujus decocti dolores, ac spasmi hujus partis sopiuntur, cutis rigida & arida emollitur, pori ac meatus obstructi & contracti referuntur, humores glutinosi hisce impacti diluuntur, atque ad exitum disponuntur, adeoque hisce causis, quæ

quæ productionem hujus plicæ evidenter alias impediunt, legitime remotis, dicto antea modo, cirri postmodum isti facile ac brevi sese explicant & actus iste salutaris incipit, atque successive magis magisque melius succedit, ac continuat. Præterea prudenter etiam actus iste conservandus nec quodammodo turbandus est; hæc frigus maxime externum & refrigerantia omnia, nec non constringentia & unctuosa, viscosa poros obstruentia, quæ male sæpius huic parti applicari solent, summo studio vitanda sunt: alias, confirmante hoc quotidiana experientia, statim dolores capitis, & varii in illo spastici oriuntur effectus, tum materia hæc membranas capitis sensibiles occupat.

OBSERVATIO XVII.

Diagnosis hujus mali modo satis manifesta, modo valde occulta est.

Quando crines incipiunt complicari, vel quando plica jam est producta, tum quidem manifeste satis malum hocce cognosci, illudque, nec non specialis hujus causa ab aliis morbis ac causis morbificis, facile distingui potest, imprimis ab illis, qui unam tantum vel alteram plicam talem jam viderunt. Quando vero inquinamentum hocce internas corporis partes occupat, & virulentiam suam in illis exercet, valde difficile hæc morborum, ac symptomatum inde oriendorum causa ab aliis causis morbificis, pares effectus in corpore præstantibus, discerni potest, difficillime autem præsentia illius cognoscitur, quando sanguinis massæ immixtum hoc inquinamentum, & quasi inviscatum,

sine notabili quodam effectu in corpore adhuc latitat. Quibus in casibus ex sedula observatione depromptas sequentes commendamus cautelas, sive notas: (1) Ante omnia examinanda est hæreditaria dispositio, non facile enim, imo forte nunquam, infans ex parentibus plicatis natus, ab hoc inquinamento manet immunis. (2) Utrum forte in aliis corporis partibus pilosis plica quædam hæreat occulta, sæpius enim in inguine plicas observavimus varias. (3) Attendenda est phantasiæ corruptio, quæ per appetitum depravatum maxime manifestatur, dum anxie res quasdam absurdas aut minus salutare appetunt; sic nota sunt exempla quorundam, qui, ex anxio desiderio hauriendi spiritum ardentem inopinato, sine ulla alia causa læpius lipothymias incurrebant, & solo deinde hujus spiritus odore, vel sapore, iterum excitabantur, sæpe hinc sub plica latet plica. (4) Inter signa ista referri quoque possunt sudores capitis viscidi, glutinosi, capillitii spurcicies & orti in illo furfures. (5) Nec omittenda sunt signa, quæ ex unguibus desumuntur: hinc consideranda est illorum deformitas, incurvatio, scabrities, color, livitas, nec non corruptio. Circumstantiæ dictæ sedulo semper examinandæ sunt, quando suspicio quædam de inquinamento plicoso præsto est; signa enim hæc, inprimis collectim sumta, semper specifici hujus inquinamenti præsentiam indicant. Magis vero de rei veritate Medicus confirmatur, quando ex justa quadam suspicione dictis antehac in casibus, remedium illud externum laudatum, alias innoxium, ægrotis commendabit, ubi tum ordinario in illis, qui hoc inquinamento infecti sunt, brevi tempore plica formari incipiet, aliis vero etiam fortis talis calidus minime nocebit, quamvis talis effectus inde non oriatur.

OBSERVATIO XVIII.

Circa prognosin Medicus effectus, qui ab inquinamento hoc specifico virulento oriuntur, quando ad interiora corporis fuit delatum, prudenter distinguere debet ab effectibus, qui ab actu hoc peculiari secretorio - excretorio origine in trahunt, priores enim omnes præternaturales, ac perniciosi, posteriores vero maxime salutares sunt.

ITaque circa prognosin sequentiâ potissimum sunt notanda: (1) Quamvis inquinamentum hoc per multos sæpe annos sanguini involutum, sine notabili quodam malo subsequente effectû, remaneat, attamen, nisi hoc per dictum actum secretorio - excretorium ab illo separatur, tandem, si-ve citius, si-ve tardius, sui juris fit, & pro diversitate partium varios tum noxios præstat effectus, uti ex supra dictis satis patet. (2) Citius, ac gravius hoc periculum minatur, quando seroso-lymphaticis humoribus est immixtum. (3) Materia secreta in capillitio ad interiora iterum regurgitans brevi tempore pessimos, ac periculosissimos edit effectus, de quibus itidem videantur historiæ supra recensitæ. (4) Prout partes internæ magis, vel minus sunt nobiliores, ac sensibiles, quas adoritur, eo plus vel minus per-

niciosi aut periculosi sunt effectus, qui in illis ab hoc inquinamento oriuntur. (5) Quo diutius hæc materia humoribus seroso-lymphaticis internis est commixta, eo majorem visciditatis, & acrimoniæ gradum assumit, eoque pertinaciores, periculosiores, curatu difficiliore, imò interdum lethiferos, post se trahit effectus. (6) Et quidem eo citius, quando fermentescentibus salivalibus commiscetur humoribus vid. *Observ. VIII.* (7) Quo magis partes solidæ molles jam sunt corruptæ, eo majus imminet periculum. (8) Eo minor vero reconvalescentiæ spes superest, quando duriores, nempe cartilaginee, & ossa, jam valde sunt erosa aut corrupta. Plura vid. in recerfitis historiis.

OBSERVATIO XIX.

QUAMVIS hoc inquinamentum actu secretorio & excretorio ante nominato optime a massa humorum seceratur, & simul ibidem excernatur; nihilominus effectus præternaturales perniciosi, in oeconomia humana a virulenta hac materia orti, dum diversimode, sive mixtio, sive structura illius læditur, sive motus regulares illius turbantur, auxilium requirunt medicum, ut illi corrigantur

tur, aut tollantur; quapropter sequentes commendamus cautelas practicas, in cura horum malorum summe necessarias, & prudenter adhibendas.

Conducunt itaque hoc in malo (1) Alterantia, & quidem partim decocta aquosa diluta, quæ ex rasura ligni sassæfras, radice sarsaparillæ & radice lapathi acuri componuntur, locoque potus ordinarii per longum tempus copiose satis adhibentur, quando humores sive lymphatici, sive salivales, sive serosi, propter inquinamentum diutius hisce immixtum, corrupti, nimis viscidi & acriores sunt facti, ut per dicta incidantur, corrigantur, fluxiles reddantur atque ad exitum disponantur. (2) Eundem etiam in finem prodest mixtura ex tincturæ antimonii & essentia pimpinellæ albæ æquali parte composita, priori decocto combinanda, quæ secretionem & excretionem simul per vias urinarias promovet, potest hæc ipsa ter quotidie ad guttas XL. pro dosi propinari. (3) Scope non tantum corrigendi dictos humores, sed successive etiam ac blande per alvum excernendi, hoc præstantissimæ virtutis decoctum vinosum, quod *experient. D. Præses Observ. VII. Hist. I.* communicavit, optimo cum fructu adhibetur interne, de cujus usu itidem locus citatus videri potest, (4) Tandem etiam diaphoretica antimoniata, imprimis autem pulveres singularis efficaciam, quos loco modo citato commendavimus, quippe qui blande ac tuto humorum dictorum corruptorum secretionem per superficiem corporis promonent, atque motum illorum progressivum per minimos

corporis tubulos adaugent. (5) Profunt & nonnunquam sanguinis evacuationes artificiales, vario modo instituentæ, quando nempe sanguinis progressivus motus irregularis est, dum in quadam parte illius sive stagnatio, sive stasis, oritur (quamvis a nostra causa trahant originem) vel quando plethora maxime urget, ut impetus sanguinis a locis nobilioribus maxime a capite & pectore ad alia derivetur, copia illius nimia imminuatur & circulatio illius regularis restituatur. (6) Reliqua auxilia interna & externa, nec non methodus eadem prudenter adhibendi & applicandi, ex supra recensitis historiis repeti atque desumi possunt. Ceterum, quicquid positive agat Medicus, semper tamen simul, ut secretio excretioque hujus inquinamenti per actum superius dictum promoveatur, respicere debet; nostra enim sententia corrupti quidem humores corrigi per auxilia ante nominata & expurgari possunt, inquinamentum vero hoc indolis fermentescentis minime alterari, sed unice per dictum actum secerni atque excerni debet. Unde etiam, quamvis motuum irregularium causæ mediatae, nempe humorum nimia copia & spissitudo, tollantur, nunquam tamen vitiosi in ordinem legitimum rediguntur motus, nisi materia hæc peccans prius hoc actu sufficienter eliminetur.

OBSERVATIO XX.

Sicuti inconueniens atque imprudens
 medendi methodus, malum item regimen, ac peruersa diæta, multum ad ex-
 accr-

acerbationem mali istius sæpius contri-
buunt; ita cautelæ etiam quædam, quid
partim Medicus, partim ægrotus, omitte-
re vel fugere hoc in casu debeat, summe
sunt necessaria.

Normam quidem ac leges tam Medici, quam infecti, aut
ægroti, ex hæctenus dictis formare sibi facile quivis
potest, quid agendum vel omittendum sit; interea autem
paucas adhuc cautelas hunc in finem placet addere: ita-
que (1) damnamus consilia atque auxilia illa superstitiosa,
atque diabolica, quæ passim ac multoties hæc in regioni-
bus sive commendantur, sive adhibentur & applicantur,
quorum quidem mentionem aliquam facere, pietas non
concedit. (2) Rejicienda etiam est farrago illa medi-
camentorum, atque imprudens illorum, inprimis infido-
rum, commendatio & applicatio, quæ passim in scriptis
quorundam Medicorum, inprimis *D. SPERLINGII*,
BONFIGLI & *BINNINGERI* reperitur, plus detri-
menti, quam emolumenti præstans. (3) Mercurialia, ab
aliis quidem hoc in malo laudata, plus nocuisse, quam
profuisse, observavimus. (4) Quamdiu actus secreto-
rio-excretorius legitime continuat, nihil temere a Medi-
co suscipiendum est, nec sive derivantibus, sive alteran-
tibus, sive evacuantibus, iste turbandus est; quando ve-
ro sive justa suspicio, sive certa indicantia, de mixtionis
graviori læsione subsunt, tunc ante commendata metho-

F

dus

dus medendi prudenter applicetur. (5) In regimine, plicosi corpus, inprimis caput, calide semper foveant, atque a frigore externo defendant, ut actus iste eo melius procedat. (6) Diætam vero nimis lautam ac plenam, omniaque acida, acria, nimium salsa, cibos crudos ac duros, aut fumo induratos, spiritus per fermentationem parati copiam nimiam, aliaque quæ ad visciditatem & acrimoniam humorum alias conferunt, illi inprimis summo fugiant studio, quorum humores a latente in corpore, vel a retrocesso inquinamento, valde jam sunt corrupti, ne propter dictas causas mali vis magis exacerbetur. (7) Præservativa auxilia medica positiva, ab *excell. D. BONFIGLI* inprimis commendata, inter lusus otiosæ phantasiæ jure referuntur; qui vero caute ac studiose contagium hoc evitabit, nisi per hæreditatem fuerit infectus, ab hoc malo semper manebit immunis. (8) De præservatione agentes, circumstantia illa adhuc brevissime examinanda est, utrum nempe, juxta mentem modo citati *D. BONFIGLI*, infectio fieri, aut inquinamentum plicosum propagari possit, dum impii quidam homines, plicam abscissam, in cerevisiam, aut in alium immittunt prius liquorem, & hospitibus advenientibus postea conspurcatum hunc propinant potum? Nostra quidem sententia, neque quidem illi, quorum fuit hæc plica, ab isto malo ex voto inde liberantur, neque alii quidem specifico hoc malo, quando infectum & nauseabundum talem potum ingerunt, vere inficiuntur; utrum vero post ingestum illud inquinamentum potui immixtum, plicæ postea in ventriculo oriantur, aut producantur, vel formatæ jam cum cibo aut potu a quibusdam, maxime ab ebriis, ingerantur, quales

les per vomitum ex faucibus ejectos, viri alias fide digni se vidisse mihi retulerunt ac firmiter confirmarunt, & quales etiam per alvum excretos fuisse Acta Medicorum Berol. tom. IV. p. 71. perhibent, de rei veritate non plenarie convicti, modo latius hæc examinare nolumus. (9) Quod vero de prima mali hujus origine nihil diximus, nemo nobis vitio vertet. Ignota adhuc manet pestilentia vera & luis veneræ origo primo - prima; sic & mali hujus prima origo, propter ignorantiam causarum verarum, quas in remotis illis mundi partibus accuratius examinare occasio non permisit, nobis est ignota, melius enim est nihil, quam ficta, & falsa dicere aut statuere.

CVjus sit moris monstras Polonica plica,
Et quo sit curanda modo, describis ubique.
Egregium specimen fustis DOCTISSIME MACKI,
Indolis eximiæ testem quod præbet apertum.
Ergo sis felix, qui non theoretica solum
Tractas, sed praxin nervum tradis Medicinæ.

Festinanter hæc doctissimo Dn. Respon-
denti gratulaturus scribebat

C. G. Schöpffer.

FRIDRICIA hört Dich heut mein Macko disputiren,
Und Ihre Musen sehn Dich mit Verwundrung an,
Es muß ein jeder Dir mit Rechte gratuliren,
Da Du in kurzer Zeit so vieles hast gethan.
Daß Deine Lehrer selbst von Dir den Ausspruch geben,
Du werdest in der Welt mit grossem Ruhme leben.
Drum läßt Dein König auch in Halle Dich studiren.
Dierweil Dein muntre Geiſt Demselben wohl be-
kandt.

Dein Vater weiß daß hier ein Hoffmann thut floriren,
Darum hat er Dich auch zu diesem Mann gesandt.
Damit Du könnst allda Hygæens edle Lehren
Zum Heyl des Vaterlands und Deinem Nutzen
hören.

Seine Hochachtung zu bezeugen setzte dieses

Leopoldus August Sperlette,
v. Montguyon. L.L. C.

